

PURGATORIJ LAIBACH KUNST

Laibach je že na začetku izbral prostor akcije in svoj diskurz udejanjal. V svojo prakso je vpel politično dimenzijo. Vdrl je v družbenopolitični sistem in zarezal v vladajočo ideologijo. Nihče ni mogel ostati ravnodušen. Že prihod skupine Laibach na prizorišče je zaznamovala prepoved, ki se je sklicevala na likovne podobe. Na eni strani je šlo za politiko in ideologijo ter na drugi za umetniško gibanje: kolektivnost, industrijska produkcija, totalitarizem, politični jezik, materializacija ideje na nivoju miselnega simbola, manipulacija, politizirani subjekt, brezobličnost, tehnološki proces, zavračanje individualnosti in anonimnost članstva.

Ključno vodilo Laibach Kunst je celostna umetnina (*Gesamtkunstwerk*), ki učinkuje značilno celostno, čutno in emocionalno, telesno in mentalno. Ni več ločnice med posamičnimi področji in disciplinami, vsa izrazna sredstva funkcionirajo simultano v razširjenem polju umetnosti: glasbeni koncerti in performansi, slike, kseroks, grafike in plakati, video, kasete, plošče in publikacije, prostorske instalacije, odrske inscenacije in koreografije. Laibach je svojo metodo poimenoval retroavangarda, prisvajal si je podobe in jih prilagajal lastnemu programu. Njegovo referenčno polje je kompleksno in večznačno. Zanj je značilno kombiniranje raznovrstnih postopkov, virov in motivov, kombiniranje v protislovju, združevanje »nezdružljivega«, plastenje pomenov, ki se nanašajo na umetnost, zgodovino in politiko. Strategija delovanja in predstavljanja skupine Laibach je bila že od začetka vezana na postavljanje specifičnega znakovnega sistema in postopke *ready made* in *cut up* metode, podprte s taktiko provokacije in v spoprijemu z javno manipulacijo. Laibach je v svojo umetniško prakso vpeljal postopke apropiacije in montaže, sestavljal je kolaže in brikolaže ter pri tem izkoristil možnosti fotokopirnega stroja, magnetofona, računalnika in videonaprav. Simbole revolucionarne preteklosti in medijske nacionalne simbole je postavil ob kultne podobe socrealizma in nacikunsta, žanrsko in historično slikarstvo ob ruski umetniški eksperiment, Entartete Kunst in futurizem, podobe iz medicinskih priročnikov ob imažerijo iz filmov in revij.

Laibachove podobe gledalca zapeljujejo. Vizualnost je bila zmeraj pomemben konstitutivni del umetniške prakse Laibacha: celostna podoba, koncertni performansi, razstavniki dogodki in prostorske postavitve. Tudi kontroverzne večmedijske nastope so v dobri meri sproducirale podobe. Prva je bila zgoščena v črnem križu, sledile so ji druge, vrsta ikoničnih podob: metalec, sejalec, jelen, zobato kolo, rdeči revirji... Na eni strani fascinacija nad podobo, dramatičnostjo, močjo in spektakelskim učinkom. Na drugi strani pa nelagodje, ki ga producira enigmatična estetska praksa in obloženost s simboli, kar krepi potujitveni učinek. Podobe Laibacha so odprti znak, ki nima statičnega pomena. Prežema jih dvoumnost in večznačnost, protislovje v njih se ne razreši, recepcijo pa v veliki meri usmerja in determinira strategija šoka in sugestivni »vizualno-zvočni napad na čute«.

Skupino Laibach poznamo zlasti po koncertnih nastopih, videospotih in izdanih ploščah. Manj vemo o njihovi vizualni produkciji. Razstave zadnjih let (*Instrumentalnost državnega stroja*, Mala galerija, Ljubljana 2005; *Ausstellung Laibach Kunst – Rekapitulacija*, Museum Sztuki, Łódź 2009; *Gesamtkunst Laibach. Temelji 1980–1990*, MGLC, Ljubljana 2010) so bile prav zato preiščene dokumentarne predstavitve, na katerih smo lahko spoznali njihova pretekla dela in hkrati tudi nove prostorske instalacije.

Leta 1980 je bil njihov prvi projekt – skupinska razstava in koncert, ki se občasno navaja kot *Rdeči revirji*, v Delavskem domu v Trbovljah prepovedan. Pred dvema letoma so tam pripravili večpredstavnostni dogodek, razstavo – koncert – simpozij, z naslovom *Rdeči revirji + Črn križ. (1980–2010)* in v veliki dvorani postavili tudi slike velikega formata z naslovom *Rdeči revirji*. Temu Laibachovem motivu iz zasavskih revirjev, ki je pov-

zet po grafikah slikarja Janeza Kneza iz šestdesetih let, lahko sledimo vse od zgodnjih osemdesetih let dalje. Gre za industrijske pejzaže s tovarniškimi in rudniškimi objekti v proletarskih rdečih revirjih, zlasti v Trbovljah, mestu z revolucionarno preteklostjo upora in hkrati prvotnemu okolju skupine Laibach.

Te slike se zdaj preizkušajo v kontekstu velenjskega rudnika, da bi skupaj z drugimi intervencijami v prostore poskušale dati tem nekdanjim stvarim in ambientom specifično funkcijo in spletle iz zgodovine današnje zgodbo. Laibach v Muzeju premogovništva Slovenije postavlja dvoumne in kontroverzne instalacije s svojo kompleksno imažerijo, označuje prostore (črno garderobo, kopalnico, belo garderobo) s svojim specifičnim sistemom znakov in pušča sledi, ki se cedijo in odzvanjajo po izpraznjenih prostorih rudarjev. Industrijski zvok in mašinski vonj, prepojenost z erotiko in nelagodjem. Znoj. Purgatorij. Vračanje dostojanstva.

Barbara Borčič

Laibach Kunst, Rdeči revirji, Delavski dom Trbovlje, 2010

LAIBACH je večmedijska skupina, ustanovljena leta 1980 v Trbovljah. Članstvo je anonimno (skrito pod psevdonimi Eber, Saliger, Dachauer in Keller), avtorstvo kolektivno. Glasbeni izraz združuje različne žanre – od eksperimentalnega industrijskega zvoka do simfoničnega »militantnega klasicizma« in elektronske glasbe. Aktivni so tudi galerijsko, razstavljajo pod imenom Laibach Kunst. So tudi soustanovitelji umetniškega gibanja Neue Slowenische Kunst (1984–1992), utopične države NSK (1992) in utemeljitelji »retroavangardne« umetniške smeri. V Sloveniji in Jugoslaviji jim je bilo med letoma 1983–1987 formalno prepovedano nastopanje z njihovim imenom. Manifest Laibacha, 10 točk Konventa, je objavljen v Novi reviji (1983, št 13/14). Prvi večji koncertni nastop se je zgodil na Novem rocku 82', Križanke, Ljubljana, prva evropska turneja pa 1983 (Turneja po okupirani Evropi). Prvi album (brez imena, danes znan kot Laibach) je izšel leta 1985 pri založbi ŠKUC-Ropot. Leta 1984 je skupina podpisala pogodbo za britansko neodvisno založbo Cherry Red Records, leta 1986 pa za Mute Records Ltd., ki ostane njena matična založba vse do danes. Mednarodno postanejo Laibach prepoznavni po nenavadnih predelavah popularne in klasične glasbe (Life is Live, Geburt Einer Nation, Final Countdown, Laibachkunstderfuge, Volkswagner ...). Do leta 2012 je Laibach objavil 22 albumov, izpeljal štiri velike ameriške turnee in več evropskih (skupaj okoli 1.000 koncertov). Album Opus Dei je uvrščen v izbor najboljših albumov vseh časov ("1001 Albums You Must Hear Before You Die", 2005, Cassell Illustrated, Quintet Publishing Limited). Skupina je prejemnik Nagrade glavnega mesta Ljubljane 1997 in Prvojunjske nagrade mesta Trbovlje 2000.

foto Daniel Landin

AUSSTELLUNG LAIBACH KUNST – pomembnejše samostojne razstave

- 27. 09. 1980 – Delavski dom Trbovlje (prepovedana razstava) in ulice mesta (plakiranje);
- 14. 06. 1981 – Galerija Srečna Nova Umetnost, SKC Beograd;
- 28. 01. 1982 – Galerija ŠKUC, Ljubljana;
- 06. 03. 1983 – Galerija PM (Prošireni mediji), Zagreb (uprava razstavo po nekaj dneh zaradi političnih pritiskov zapre);
- 21. 04. 1983 – 'Monumentalna retroavangarda', galerija ŠKUC, Ljubljana;
- 28. 12. 2005 – 'Instrumentalnost državnega stroja', Mala galerija, Ljubljana;
- 10. 02. 2006 – 'Instrumentalnost državnega stroja', galerija KiBela, MMC Kibla, Maribor;
- 01. 09. 2006 – 'Return of the Repressive', Custard Factory Gallery, Birmingham, UK;
- 26. 05. 2009 – 'Rekapitulacija 2009', retrospektivna razstava Laibacha, Muzeum Sztuki, Łódź, PL;
- 15. 04. 2010 – 'Gesamtkunst Laibach, Temelji 1980 - 1990', pregledna razstava, MGLC Ljubljana;
- 23. 09. 2010 – 'Rdeči revirji + črn križ', Delavski dom Trbovlje;
- 24. 02. 2011 – 'Perspektive 1980–2011', retrospektivna razstava, UGM, Maribor;
- 06. 05. 2011 – 'Ceci n'est pas Malevič!', retrospektivna razstava, HDLU, Zagreb.

IZDAL: Premogovnik Velenje, zanj dr. Milan Medved
RAZSTAVNI PROSTOR: Muzej premogovništva Slovenije
DATUM: 6. 9. - 18. 11. 2012
ORGANIZACIJA: Stojan Špegel,
POSTAVITEV RAZSTAVE: Laibach Kunst, MPS
IDEJNA ZASNOVA ZLOŽENKE: Stojan Špegel
OBLIKOVANJE: Ivo Hans Avberšek
FOTOGRAFIJE »RDEČIH REVIRJEV«: Miran Majcen
Razstava spada med prireditve EPK Maribor 2012

MUZEJ PREMOGOVIŠTVA SLOVENIJE

6. 9. - 18. 11. 2012

Laibach Kunst, Rdeči revirji, Delavski dom Trbovlje, 2010

AUSSTELLUNG LAIBACH KUNST GLÜCK AUF!

JAŠEK – TUNEL, PODOBE PEKLA, PURGATORIJA IN RAJA

Med besedilom in podobo je razlika očitna. Besedilo predstavlja pomene, podoba predstavlja oblike.

Vsak nekaj kaže: isto stvar in drugo. Ko kaže, vsakdo kaže samega sebe, torej prav tako kaže drugega pred sabo. Torej se mu tudi kaže, podoba se kaže besedilu, ki se kaže njej (J. L. Nancy, V temelju podob, 2002).

Spregovorili bomo o dvojnosti podobe, o tem, kar slika v umetniškem pomenu daje ali kar jemlje, ali drugače: kako se umetnina daje in torej o predanosti umetniškega dela. Vprašanje je na nek način prelomno, saj (si) zastavlja mejo med sliko kot nasiljem nad očesom, nad svojim – notranjim – telesom, tj. nasiljem nad pogledom, dogodkom doživljanja in idejo ter sliko kot temeljno breztemeljnim dejanjem. Vprašanje bi lahko razširili tudi na misel, na mišljenje in v zvezi z mišljenjem na vsakršno interpretacijo, razlago. Kako doseči v misli nenasilje, ki naj podobo, ki ni določena z vsebino, razkrije v svojem čistem tkanju.

Slika kot nasilje in slika, ki ni »žrelo nekega prevrata, ampak (ta) skorajšnjost, ki se v neskončnost sklanja nad seboj /J.-L. Nancy/«. Razlikovanje med podobo, ki je vedno nek presežek nad znakovno mrežo, ki posiljuje snov in govornico z nekim sporočilom, ki ni le snov in govornica same slike, temveč konstrukt, ideološki *monstrum* (beseda, ki prihaja od izraza *mostra, mostrare*: kaza in kazanje), in podobo, ki je tudi nek presežek. In »umetnost najverjetneje nima druge takojšnje opredelitve, kot STA prekipevanje in polet onkraj znakov«, vendar ni znak nečesa in niti ne določa, označuje, razodeva nečesa drugega kot ta presežek; je torej oznanilo, namig in slutnja breztemeljne enotnosti podobe same.

Ali kot pravi J.-L. Nancy v delu *Au fond des images*: »Umetnost je razodetje tega, da ni ničesar, kar bi bilo treba razodeti. Umetnost ni ta simulaker ali ta apotropaična oblika, ki bi nas varovala pred (neznosnim) nasiljem, ampak vednost, da ni ničesar, kar bi bilo mogoče razodeti«. – Slika tako ni prepoved, *interdictio*, nekakšno zadržanje bitja, eksistence, ničesar ne prepoveduje, ona v ničemer ni zaprečenost, prestreženost, predstava omejitve, ampak v svojem bistvu zadržuje vso prisotnost, soprisostvovanje, ki ne priznava meje in zanikanja in brezna razodetja.

V čem je izvirnost umetniškega dela, se pravi *poiesisa* kot snovanja, izvirnost ustvarjalnosti, posebnost umetnine, ki je povezana s prostori, notranjimi, zunanji, naključnimi, usodnimi za vsakokratno delo? S kulturno-geografsko in politično-osebnimi ozemlji, Kraji in področji? In kaj ima geografija v sebi, da ustvari osebnostne, posebnostne značaje? So pogojeni le kulturno in civilizacijsko, politično, socialno, antropološko? Deluje /tu/ »genetski inženiring«, abstraktni stroji zarojenosti, dedna osnova ustvarjalca, ki je /za/vezan na določen kraj, okolje, regijo, naravo? Genetsko-geografski stroj, ki proizvaja ustvarjalni genij? Univerzalnost, kozmičnost in planetarnost njihove pisave je torej rezultat, posledica »lokalne«, se pravi regionalne, pesniške izkušnje? Slikar, ujet v to, kar imenujemo z izrazom *genius loci*? Slikarjeva estetska skušnja, ki regionalnost spremeni v splošno stanje, v resnico, se pravi formo in pisavo neke splošne, univerzalne, prepoznavne in osebne govornice, je tu očitno v ospredju in izpostavljena, fundamentalna. Krajevni duh, duhovnost, duša /*spirit* in *esprit*/, ki izgoreva v lokalnem sentimentu oziroma, natančneje, je zvezana z regionalnim čutenjem, občutenjem in čustvom v smislu izraza »sensation«; Deleuze v *Logiki občutja*. Se pravi: regionalnost kot etični, estetski, psihološki, politično-socialni univerzum? V čem je primera, kaj je primerljivo? Spoznanja in resnice kraja, časa, zgodovinskega trenutka? Ali pa vendarle velja trditev, na katero stavimo že od začetka: namreč, da je posebnost kraja-in-prostora, ki v njem nastaja, umetnina, v resnici odločilnega pomena? Genetsko-geografski stroj, *machine abstrait*, po svoje nedoločen, neujemljiv s psihologijo ali z antropološko in socialno znanostjo; nedoločljiv zgolj z logiko filozofije, estetike ali osebnostnih pristopov; nedoločljiv z znanstvenim ali »okultnim« znanjem, a vendarle merilo za izvirnost, izvorna točka za izvirnost genija, njegovo ustvarjalnost, univerzalnost umetnine.

Laibachov projekt je razdeljen na pekel, purgatorium in raj, kjer je razstava slik. V *Revirjih* je skrita želja po nesmrtnosti, nekakšno hrepenenje in celo religioznost v primarnem smislu te besede; zaslon, ki ne zastira groze pred ničem, ampak prinaša neminljiv občutek večnosti, nesmrtnosti, ki v njem naslikane podobe zaživijo kot božanska bitja in nas privlačijo z neznansko silo; četudi se jim ne zmremo približati, četudi je vsak dialog z njimi prepovedan. Pred nami so nebeške, rajske

Ausstellung Laibach Kunst, Rdeči revirji + črn križ, Delavski dom Trbovlje, 2010

sfere, ki ne priznavajo podzemlja in pekla, kjer je svet smrti popolnoma odsoten. Pomemben je le svet umetnosti kot take, ki nam dopušča videnja, ki niso več odvisna od zemeljskih zakonov. Ta vmesnost posvečenih likov, ki jih ne znamo uvrstiti med poznane eksistence, obstaja le v teh slikah kot avtonomen prostor, ki ga ne moremo opredeliti z drugimi posvetnimi ali religioznimi spoznanji. Zato smo brez besed zaverovani v te slike kot vkopani, v podobe višjih bitij v neizmer-nosti tišine; ki nas ožarjajo z praznimi pogledi in ne zahtevajo ne upanja ne vere, ampak se z njimi zlijemo v trenutnem doživljanju do kraja potešenega ugodja. Nobena metafizika, nobeno razodetje ni potrebno, nobena odrešitev, samo občutek potešitve želje, samo nekakšno notranje zavetje, ki ga doživljamo v spoju s temi liki, neskončna sla pogleda; onstran razpora dobrega in zlega, onstran previdnosti usode.

JAŠEK – TUNEL NI LE VHOD – IZHOD ALI PREBOJ SKOZ GORO V DAN, V DNEVNO LUČ, TEMVEČ PREDVSEM PREDPROSTOR »BELEGA SVETA«, DNEVNE SVETLOBE, IZ-BITJE V LUČ, TO PHOS. ZATO JE – ZDAJ IN TU – SVETLOBA, KI PREŽENE NOČ, TEMO, KI (TU) NASELI SVET, Z USTVARJALNOSTJO IN IGRO, ILUZIJO; *INLUDE* KOT (USTVARJALNA) V-IGRA. KAJTI PRAV IGRA IN UMETNOST – POEZIJA – STA TISTI, KI IZ UMETNIKA NAPRAVITA ČLOVEKA IN IZ ČLOVEKA USTVARJALNO BITJE. KOT PRAVI F. SCHILLER: UMETNIK JE LE TISTI IN LE TEDAJ »RESNIČNI« ČLOVEK, KI SE – KO SE – IGRA. TOREJ STA SVET IN EKSISTENCA LE HERAKLITSKA ONTOLOŠKA IGRA ALI PA VLADA NIHIL, DESTRUKCIJA IN REZANJE, GON SMRTI? V JAŠKU – TUNELU SI ODGOVORITE SAMI, VI, PLATONOVE BOŽJE IN BOŽANSKE IN POBOŽANSTVENE »IGRAČE« TER PRIKAZNI.

Skozi igralne karte se pretaka med, skozi tunel v vrtavko in v vodnjak prestreže nemi padec, v globel, z glasnostjo v mirovanje in z zvokom v zacinjene trobente, s cimbalami v brezračen prostor, ki se razpolovi z zlatim ključem v vratih v sobane z bombažnimi preprogami in komajda opazno svilnato lučjo v meseni nogi s pozlačeno poljšjo hišo. Zapredek cvetnega prahu na krilih čmrljev in pikapolonic se spremeni v sneženo roso na potrgani obleki, s črnikastimi nitkami pripeto v strop, ki se s hitrostjo bitja src kresnic spusti in spet dviguje z nadnaravnostjo vilinskih bitij v svetlobno luknjo v podu, s kresilno gobo v roki na deročem vrtiljaku. Neskončna lestev vdre v oblake in se, s skoki, vzpne v drevo, ki zraste s strehe v nebo, in s hitrimi obrati sekundnega kazalca v podvodno, skrčeno telo, ki se vrtinči pod vulkansko skalo, s postoterjenim jezikom iz goltanca angelove črede.

Deklica s krili pod ušesom in diamantnim prstanom v usnjeni torbi, na ramenih, se hipoma spusti pod jezero, v globino, da z rokama ozeleni neznanski vrt na pustem, nezaraščenenem otoku, in z jato jamskih rib in racami preplavi vodni grad in hiše mesta, ki se iz oken lesketa kot kačasta hobotnica z neštetimi kovinskimi obročki na živi sončni skali. Vrabec na cesti si otrasa perje, kot da posluša kikirikanje otrok in podrhtavanje mesnatih nog in rok v oblakih dima.

Da tih, uspavan deček pred vhodom v jašek s pogledom zamiži v ogromno ladjo.